БОРОТЬБА О СОНЦЕ

Ціна 3 ц.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Накладом і з друкарні »Робітничого Слова«
Торонто, 1917.

Боротьба о сонце.

— Боротьба о сонце? Що се? — спитаєте здивовані, прочитавши сей заголовок. Чи те ясне сонїчко, що сьвітить і гріє і цїле житє нам дає, треба було аж здобувати в кровавім бою, чи то може темні духи видирали людям сонце?

Нї, се була инша боротьба. Боротьба сонця правди з темнотою, з людською злобою і жадобою панованя. »Боротьба о сонце« називаємо отсей період в історії культури, коли наука мусїла звести тяжкий бій за ту правду, що не сонце кружить довкруг землї, тільки що сонце є стале, а довкруг нього порушаєть ся земля і другі планети.

Дивним видаєть, що треба було аж війну провадати за ту правду, якої нинї вчать дїтий уже в школї, за те, про що нинї не сумнїваєть ся нї одна хоч би трохи просьвічена людина; та ще дивнїйшим може буде видавати ся се, що противною, воюючою стороною був не хто инший, як тільки — одна, одиноко спасительна, правдива та нїколи не помильна католицька церква.

Сумну ролю відіграло католицьке духовенство з папою на чолї в цїлій тій історії....

Спитаєте: який інтерес мала в тім католицька церква, щоби не допустити правди між людий?

То-ж послухайте цїлої історії від початку.

* * *

Коли дикий, непросьвічений чоловік глянув довкола се-

бе і на небесне склепінє, то йому видавалось, що воно не може бути инакше, як тільки так: земля — се плоский кружок, що плаває по великім морі, а десь на краю того моря спираєть ся на високих горах небесне склепінє. На тім склепіню є пороблені дірки, через які видко небесний огонь; ціле склепінє крутить ся довкола землї разом з усіми звіздами. Так само сонце кружить довкола землї; рано виходить з під землї, з моря а у вечері знов у те море ховаєть ся.

Таке поясненє рухів сонця і звізд стрічаємо в усїх релїґійних системах давних народів, між иншими в жидівській біблії. Там говорить ся, що Господь Бог розпняв небесне склепінє над землею немов шатро, що сотворив сонце, місяць і звізди, щоби кружили довкола землї і давали сьвітло людям.
ство, і вже перші християнські теольоґи вчили, що се одиноке згідне з сьв. письмом розумінє устрою природи.

Та згодом люди переконали ся, що земля більша, як їм здавало ся, та що вона не плоска, а тільки має вигляд кулї. 1522 р. оплив Маґелян цїлу землю довкола, і від тодї нїхто вже не сумнївав ся про кулистість землї, хоч і давнїйше вже її загально принято, ще перед відкритєм Америки. Давне поясньованє змінено в той спосіб, що сказано: земля, се куля, яка стоїть в серединї сьвіта, а окружена вона осьми иншими порожними кулями, повкладаними одна в другу; всї вони кружать довкола земської кулї. На кождій з семи перших куль — с ф е р — поміщена одна планета, се є така звізда, що не стоїть все на тім самім місци склепіня, тільки зміняє своє положенє супроти инших звізд. Тих планет є сїм; вони називають ся так: Сонце, Місяць, Меркур, Венера, Марс, Юпітер, Сатурн. Осьма сфера має на собі безлїч отворів, через які видко сьвітло небесного огня. Поза осьмою сферою є небо. Там сидить на престолї Всевишнїй Господь Бог, окружений девятьма хорами ангелів, які йому служать, оспівують його славу і пові-

домлюють про його волю людий. В середині землї є пекло; слїди пекольного огня бачимо в вульканах, се є горах, з яких бухає огонь.

Коли люди стали більше просьвічені і більше розуміли ся на астрономії (наука про звізди), побачили вони, що таке пояснене не вистарчає. Великий астроном Микола Коперніїк написав книжку »Про обороти небесних тїл«, яка вийшла друком 1543 р. В тій книжцї виказав він, що сонце, се велика огненна куля, яка стоїть по середині усього світа. Довкола тої кулї кружать по колових дорогах планети, до яких належить і земля, а сталі звізди попричіплювані до небесного склепіня, яке одначе є стале і не обертаєть ся. Місяць кружить довкола землї. День і ніч зміняють ся через те, що земля не лиш кружить довкола сонця, але також обертаєть ся сама довкола себе — зовсїм так, як коли би хто танцював довкола великої лямпи.

Коперніїкова книжка названа по латинї »Де революціонїбус корпорум целєстіюм« (то значить: »Про обороти небесних тїл«) викликала правдиву революцію, переворот у цїлій тодїшній науцї. Земля перестала бути осередком світа; її стручено зі становища найважнїйшого тїла у світї і поставлено її в скромний ряд між планети. Можна було здогадувати ся, що і на других планетах живуть подібні до нас сотворіня, а може навіть такі самі люди, як ми.

Така наука вправила в правдивий клопіт католицьку церкву, яка тодї що йно перетерпіла виступ Лютра і бояла ся, що наука Коперніїка зробить їй ще більшу шкоду. Вона вчила до тепер, що земля є осередком світа, що Христос зійшов до нас щоби нас спасти, а так не було певним, чи Христос не сходив і на другі планети. Коли так дїйсно є, то як могли тамті люди походити від Адама? Як могли вони уратувати ся на Ноєвім ковчезї? Коперніїкова наука прямо дратувала їх людську за-

розумілість, що люди не є панами усього світа, тільки що се дрібні порошки у всесвіті, що вони не мають чим гордити ся. І католицькі духовники відразу осудили, що наука Коперніка противна сьв. письму, бо там говорить ся, що Бог сотворив перше землю, а аж потім сонце і другі небесні тіла, — а одного разу казав Ісус Навин задержати ся сонцеви, а не землї. І відразу порішено, що розширюванє тої науки є шкідливе для християнства і треба її всіми силами спинювати. Сейчас заказано ширити всї »книжки, що вчать про рухи землї«.

Треба знати, що в ті часи одна католицька церква була сильною інституцією. Всї визначнїйші европейські пануючі були католиками і стояли під впливом папського двора. В руках католицького духовенства лежала велика частина судівництва. Коли хто відважив ся сказати що небудь, що на думку священників не годило ся з сьв. письмом, то зараз ставлено єго під суд »сьв. інквізиції« і він мусїв добровільно признати ся до вини. Коли не схотїв, тодї брано єго на муки, на тортури, і мучено так довго, доки він не признав ся, хоч би нїчого не був винен. Тодї признавано єго винним єресї і віддавано світському судови з просьбою, щоби зі злочинцем поступлено собі »лагідно і без проливу крови«. Такою »лагідною« карою було — прилюдне спаленє на костирі.

Ясне проте, що з заказом церкви, наложеним на науку Коперніка, мусїв увесь світ числити ся. Але дуже помилили ся католицькі духовники, коли думали, що силою огня і тортурами з'уміють вбити правду і поступ. Усї їх зусиля не принесли пожаданого ними вислїду і вони мусїли згодом уступити.

Шістьдесять і три роки по оголошеню книжки Коперніка почав ся перший бій. Коперник заасекурував її від напастий зі сторони церкви тим, що присвятив її самому папі. Коли зачала ся боротьба, то Коперник уже також був безпечний від переслїдувань, бо єго книжку доручено єму кілька годин перед

смертю. За те не зміг він охоронити своєї слави від спогане ня; по смерти кидано на него з сторони церкви найбільші наруги, хоч він сам був священником і дуже побожним чоловіком.

Першим, кого досягла месть церкви, був італійський учений, **Ґалілєо Ґалілеї..** 1609 року винайшов він перший телєскоп (прилад, яким можна дивити ся на звізди) і при його помочи відкрив богато таких річий, які робили науку Коперніка зовсім правдивою й усували всї сумніви. Коли Коперникови роблено деякі закиди, що його наука не є правдива, він відповів: »Господь ласкавий і знайде в своїм часї відповідь на ті закиди«. Отся відповідь прийшла устами Ґалілєя.

Тодї зачала ся боротьба на остро. Проти Ґалілєя виступили всї католицькі теольоґи. Одні старали ся його осьмішити і глузували з нього, инші виказували, що його наука »безглузда, противна здоровому розумови і сьв. письму«. Вони говорили, що Ґалілеї навмисне винайшов собі таке шкло, щоби міг ним бачити всьо так, як йому подобаєть ся. Сьв. інквізиція всїми силами старала ся схопити його в свої руки. Кинула на нього клятву, що він »недовірок«, »атеїст«, а за нею кричав увесь католицький сьвіт: »Распни, распни його!

Скликано суд сьв. інквізиції і сей проголосив, що наука Ґалілєя »божевільна, абсурдна (безглузда), фалшива і єретична, бо противить ся виразно сьв. письму«. На той суд покликано й Ґалілеї і приказано йому покинути ту науку. Ґалілеї обіцяв послух і його відпущено. Від тої хвилини він сидів тихо і працював далї над астрономією.

По кількох роках він випустив знова. Тодї кинено ся на нього з іще більшою силою. Один із єзуїтів писав: »Скорше можна стерпіти докази проти істнованя бога, як докази на оборот землї«. Та найстрашнїйше накинено ся на нього, коли він оголосив новий твір у формі діяльоґу (се є розмови двох

осіб, як у театрі), в якім вставляв усї докази проти своєї науки в уста папи і побивав їх. Отсе взяв папа за обиду своєї власної особи і тим завзятійше виступив проти свойого ворога. Його увязнено і держано так довго в вязниці, доки він прилюдно не відкликав усїх своїх наук і не присяг, що їх відрікаєть ся. Се діяло ся 1633 року.

Від сеї хвилини був Ґалїлеї вже зовсїм зломаний. У тюрмі він осліп, а внедовзї по виходї на волю помер у нуждї.

Здавало ся, що церква віднесла побіду над наукою, коли вона зломала таких людий, як Джордано Бруно, якого спалено живцем на костирі в Римі 1600 р., як Ґалїлеї, що мусїв піддати ся, як Кеплер, якого покарано тим, що його матїр обжаловано о чарівництво.. Але по них виступали все нові апостоли правдивої науки, і боротьба тягла ся довго. Католицька церква »в імя хреста« купала ся в крови єретиків, вітер розвівав попели з тїл безбожників. Войовано силою і пером, аж врештї церква побачила, що тратить основу під ногами, що її сила за мала, аби заховати іскорку правди в тайнї.

Папа Бенедикт XIV займив ся 1754 р. тою справою на ново і від тодї дивлено ся на твори Коперніка і його учеників крізь пальцї. Та все ще аж до 1835 року стояла книжка Коперніка на »Індексї (списї) заказаних книжок«.

Католицька церква мусїла якось вицофати ся з тої компромітуючої для неї історії. Не було їй се легко. Бо коли вона протягом трох соток років вилляла стільки їди і злости, коли рушила всї сили, якими розпоряджувала, коли викляла всїх тих, що вірили в рух землї і відмовила їм спасеня по смерти — то відворот мусїв бути дуже трудний. Духовенство чуло, що тяжко скомпромітувало ся. Боронили ся вони, як могли. Говорили, що Ґалїлея засуджено за те, що перекручував текст сьв. письма, що його засуджено не за єресь, а за обиду папи, що засуд на Ґалїлея був тимчасовий, та ще инші

дурниці. Та всї ті арґументи, один за другим впадали, коли оголошено акти з процесів Ґалїлєя і показала ся цїла правда. Тодї боронили ся ще тим, що то — мовляв — поодинокі папи виступали проти нього не як Христові намісники, непомильні, тільки як звичайні люди, а люди прецїнь можуть милити ся. Тай се показало ся брехнею, бо на всїх буллях, які виклинали нову науку, були підписувані папи як зверхники католицької церкви.

Набезглуздїйший і напідлїйший був сей викрут, що сам бог одурив сьвіт, закриваючи перед людьми правду. Таким чином хотїли попи скинути всю відвічальність за потоки людської крови з церкви на бога.

Аж перед сорок роками признали деякі з католицьких попів, що церква сильно скомпромітувала ся, мішаючи ся в астрономію. Через те покінчила ся вся боротьба.

Історія сеї боротьби о сонце для нас дуже цїкава й поучаюча. Вона вчить, що католицька церква вміє все пристосовувати ся до духа часу і до обставин. Коли силою факту впаде якесь твердженє, голошене нею, тодї вона цофаєть ся і перекручує свої попередні слова.

За примір, як часи зміняють ся, нехай послужить те, що попередний папа, Лев XIII — покликував ся в своїх булях (розпорядках) на письма Ґалїлєя і цитував їх навіть.

Ще й нинї бореть ся правда з темнотою, поступ і наука з католицьким духовенством. Досить пригадати те, що перед роком не дозволено професорови унїверситету Вермундови викладати за се, що він на одних публичних зборах виказав католицькій церкві її давнїйші блуди й похибки. Досить вказати на се, яких нікчемних способів уживає попівство в боротьбі з соціялїзмом. Та нам рук опускати не вільно, не вільно уступати з поля битви. Історія нам говорить, що сонце правди побідить!

Єретик.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
University of Toronto

https://archive.org/details/borotbaosontse00unse

РОБІТНИЧЕ СЛОВО

»Робітниче Слово« є видаване робітниками в цїли ширеня просвіти і правдивої, без жадних буржуазних закрасок, соціялїстичної науки.

"Робітниче Слово« від початку свого істнованя стоїть твердо в обороні робітництва і анї раз не сходило з своєї соціялїстично-інтернаціональної позиції.

»Робітниче Слово« виступає проти всяких дурисвітів і ворогів робітництва без огляду хто они такі.

Робітниче Слово містить ріжні користні і цікаві статї, після найновійших напрямків соціялїстичної науки, про полїтику, про справи робітничі і хлїборобські, подає статї наукові, поучаючі, оповіданя, поезиї, новини з Америки, старого краю та з цїлого світа. Всьо писане в »Робітничім Слові« дуже зрозуміло і приступно для кождого. **»Робітниче Слово« виходить тижнево, що суботи.**

Предплата на »Робітниче Слово« виносить: на цїлий рік $1.50, на пів року 80 центів. За границею: на рік $1.75; на пів року 90 центів. Предплату належить слати на слїдуючу адресу

ROBITNYCHE SLOVO

BOX 64 TORONTO, CANADA.

Оказове число висилаємо кождому даром.